

HEGYI ÁKOS*

A PHARE és az ISPA környezetvédelmi alapok szerepe Magyarország környezetvédelmi ráfordításaiban

THE ROLE OF PHARE AND ISPA INSTRUMENTS IN HUNGARY'S EXPENDITURES ON ENVIRONMENTAL PROTECTION

Hungary has been facing quite significant challenges complying with structural and cohesion policies demanded by the European Union. Achieving the ambitions, changes are required almost on full horizon of economy. One of the key areas of these changing is environment protection. On one hand, the most tangible backlog visible for everyone is sensible in this field, while on the other hand along well though and prepared strategies environmental industry could become a priority sector of Hungary. In addition, the protection of domestic environmental elements and values certainly pay back on levels of national economy, society and even on political level; let's just look at our domestic underground water's outstanding value. Fortunately, we have been receiving several European Union funds and support to protect our environment. These funds, including ISPA program, influence the light of sight of the domestic environment protection, just as the value, proportion and distribution of the administrative and industrial environmental expenditures.

BEVEZETÉS

Az Európai Unió talán egyik legnagyobb kihívásával nézett szembe, amikor úgy döntött, hogy 1995 után megnyitja kapuit 10 kelet-közép-európai ország számára. A bővítés számos kardinális területet érintett és érint a mai napig, köztük is kiemelten fontos a környezetvédelem, hiszen a környezet védelmének kiterjesztése, egységesen magas szintre való emelése képezheti az új európai közösség stabilitását és fenntarthatóságát. Ennek a folyamatnak az első lépései már mondhatni maradéktalanul teljesültek, hiszen Magyarország a többi 2004-ben és 2007-ben csatlakozott országgal egyetemben adaptálta az EU által megkövetelt környezetre és a környezet védelemre vonatkozó törvényeket, jogszabályokat. A többségében a nemzetieknél szigorúbb környezeti szabályok és minimális elvárások lassan érzékelhetően változtatnak környezeti elemeink, mint a levegő és a víz minőségén, továbbá pozitívan befolyásolják a környezet megóvásához nélkülözhetetlen eljárások hatékonyságát, valódi tartalmat adnak a monitoring eljárásoknak. A környezeti eszközök felújítása, cseréje azonban igen jelentős forrásokat igényel, melyhez az Európai Unió jelentős pénzügyi, technikai és jogi segítséget biztosít lassan 20 éve. Még mindig folyamatban van azonban a környezetvédelem integrálása számos más területre, ami azért fontos, mert minden egyes szektornak megvan a maga felelőssége a negatív következményekkel járó szennyezés csökkentésében, megelőzésében. Jelentős elmaradásunk van a mai napig a környezetvédelemre fordított kiadások növelésében, valamint többek között ezen kiadások összegezéséhez is nélkülözhetetlen adatgyűjtésben, mind minőségi, mind mennyiségi tekintetben. A környezetvédelmi kiadások vizsgá-

* Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskolája, PhD-hallgató.

lata azonban elkerülhetetlen környezeti állapotunk és a stratégiai úton megfogalmazott és kivitelezett beruházások hatásainak értékeléséhez függetlenül attól, hogy a források hazai vagy külföldi eredetűek. A környezetvédelmi kiadások figyelemmel követése nem csak az előbbieken felsorolt okok miatt, de azért is fontosak, mert segítenek világos képet adni egy-egy ország, így Magyarország gazdasági struktúrájáról és az alapvető környezetvédelmi tevékenységeinek működéséről.

Magyarország 1990 ősztől vált jogosulttá és egyben kedvezményezetté Európai Unió forrásainak fogadására, melyet az akkori tagországok hoztak létre a kelet-közép-európai országok számára. Az első, kézzelfogható közelségbe került támogatási program a Poland-Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy, azaz a PHARE program volt. Annak köszönhetően, hogy a PHARE-támogatások első köre a demokrácia kiépítéséhez járult hozzá, továbbá leginkább szakértői segítségnyújtást finanszírozott, nem meglepő, hogy a környezetvédelem az 1990-es évek elején nem kapott közvetlen támogatást. A koppenhágai csúcsertekezletet követően azonban már a környezetvédelmi beruházások is részesülhettek PHARE forrásból, ami azzal vált lehetővé, hogy a PHARE csatlakozott a Központi Környezetvédelmi Alap (KKA) fejlesztéséhez. 1992-ben így már 6,3 millió euró forrás vált elérhetővé. A kedvezményezett elsősorban önkormányzatok voltak (pl. Környe, Szigetszentmiklós, Szécsény), a beruházások a környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztését (csatornázást, szennyvíztisztítást) célozták. A PHARE segítségével valósult 1994-ben többek között a makói regionális szilárdhulladék-lerakó, az egeri szennyvíztisztító telep fejlesztése, 1995-ben pedig a „23 város szennyvíztisztítási program”, keretében négy város (Szolnok, Dunaújváros, Székesfehérvár, Debrecen) szennyvízelvezetésének, tisztításának projektjei. 1998-ban is számos beruházást segített a PHARE program, többek között 6 önkormányzat (Vértesacsá, Mezőcsát, Salgótarján, Sárbogárd, Dunaújváros, Szekszárd) szennyvíz- és hulladékkezelő beruházásait. Az ezredfordulóhoz közeledve a PHARE program részben átalakult, részben megszűnt, helyét más források vették át. 1998-ban a LSIF (Large Scale Infrastructure Facility) program biztosított utoljára lehetőséget Magyarországon a PHARE program keretein belül nagy infrastruktúra projektekre. A LSIF járult hozzá az észak-pesti szennyvíztisztító rekonstrukciójára. A környezetvédelmi projektek megvalósításához 1995-től kezdődően még az úgynevezett határ menti együttműködési program, azaz CBC (Cross Border Co-operation) nyújtott segítséget. A környezetvédelmi célú PHARE CBC beruházások elsősorban regionális hulladéklerakók és szennyvíztisztítók létesítéséhez, bővítéséhez adott támogatást (Jánossomorjai Regionális Hulladéklerakó, Zalai Regionális Szennyvíztisztító Központ), illetve vízgazdálkodással összefüggő egyéb olyan fejlesztéseket (a Sebes- és a Fekete-Körös vízgazdálkodásának fejlesztése, illetve a Fehér-Körös árvíz monitoring rendszere) támogatták, melyek kapcsán az adott régió lakosságának életkörülményeiben közvetlen javulás érzékelhető [10]. 1990 és 1999 között közel 1000 millió euró támogatást kapott Magyarország a PHARE program keretében, aminek 10%-a környezetvédelem és a vízgazdálkodás fejlesztését támogatta. Ez jelentősen megnövelte az önkormányzati és vállalati szféra beruházásainak számát, jelentős eredményeket elérve a vízvédelmi, a hulladékkezelési, a levegőtisztaság-védelmi és a természetvédelmi területeken.

A TÁMOGATÁSI RENDSZER KIBŐVÜLÉSE

1995-ben, JACQUES SANTER, az Európai Bizottság elnöke fejtette ki hivatalosan, hogy szükség van egy olyan növekedést, versenyképességet és foglalkoztatást megerősítő stratégia kidolgozására, ami párhuzamosan teret ad az Európai Unió keleti bővítésé-

nek. Az amszterdami szerződés elfogadása után 1997-ben került bemutatásra, az 1998-as luxemburgi csúcson került a stratégiai elképzelések közé, majd 1999. március 26-án az Európai Unió Tanácsa berlini ülésén elfogadta az Agenda 2000 akció program előterjesztését. Az Agenda 2000 legfontosabb célkitűzései között szerepel a közösségi irányelvek megerősítése, valamint egy új pénzügyi keret felállítása a 2000–2006-os periódusra. Magyarország számára az Agenda 2000 azért volt létfontosságú, mert már számol az Európai Unió kibővítésével, Magyarország uniós tagságával, ami számos új lehetőséget, forrást nyit meg többek között környezetvédelmi infrastrukturális fejlesztések megvalósításához. Az Agenda 2000 négy legfontosabb prioritása közé bekerült ugyanis a csatlakozni kívánó országok számára az előcsatlakozási stratégia megújítása, megerősítése két pénzügyi mechanizmus felállításával. A berlini csúc döntése alapján a csatlakozó országok 1999 végéig csak a PHARE programon keresztül kaptak támogatást, viszont 2000-tól két új előcsatlakozási alap is megkezdte működését. Az egyik az ISPA (Instrument for structural Policies for Pre-Accession), a másik a SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) program lett [11]. Rövid távon mindhárom alapnak a fő célja az volt, hogy olyan programokat támogasson, amelyeken keresztül a megfelelő intézmények megismerhették az EU támogatások igénybevételénél szokásos eljárásokat és elsajátíthatták a kapcsolódó módszereket. Hosszú távú eredményként a csatlakozni kívánó országok felkészítése lett kitűzve a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alapok céljával.

AZ ISPA PROGRAM

Az ISPA olyan pénzügyi eszköz, mely a közép- és kelet-európai országok előcsatlakozási, más néven átmeneti időszakában biztosít pénzügyi támogatást a specifikusan és kizárólag a közlekedés és a környezetvédelem területén. Az ISPA célja nagy, tőkeigényes beruházásokra (ivóvíz-ellátás, szennyvízkezelés, hulladékkezelés, légszennyezés) való koncentráció, kapacitásfejlesztés annak érdekében, hogy a csatlakozó országok környezeti programjaik megvalósuljanak, a tagországokhoz viszonyított jogi-, gazdasági és pénzügyi elmaradottság a lehető leghamarabb minimálisra csökkenjen, majd megszűnjön. Az ISPA szabályzatban rögzített, hogy támogatja magát a környezet védelmét, valamint a hosszútávú és fenntartható fejlesztéseket. A program megvalósítása közös érdek volt, hiszen Magyarország a többi Közép-Kelet-európai országgal együtt nem rendelkezett a strukturális és kohéziós különbségek csökkentéséhez elegendő tőkével, több esetben, pedig naprakész és átfogó jogi szabályozással valamint stratégiákkal. Másrészt, pedig az Európai Unió alapelvei nem érvényesíthetők Európa területének egységesítése nélkül. Az Agenda 2000 csupa olyan ország számára nyitotta meg a felzárkózás lehetőségét, melyek bővelkednek természeti erőforrásokkal, kulturális örökséggel. Ezek az értékek tovább színesítik és gazdagítják az EU biológiai és kulturális sokszínűségét és egyben a potenciális fejlesztések stratégiai alapjaként is szolgálnak. A kibővített és egységesített EU tudja csak garantálni a természeti források fenntarthatóságát, azaz megakadályozni az ökoszisztéma rombolását és a potenciális fejlesztések fenntartását. Ehhez azonban a környezeti dimenziók teljes egészének, minden szektornak és irányelvnek (energetika, közlekedés, mezőgazdaság stb.) átgondolása, átalakítása megkövetelendő volt. Csak ezen az úton lehetett a csatlakozó országokat meggyőzni arról, hogy hasonlóan a nyugat-európai országokhoz, a környezetnek és a környezet védelmének a közös irányelv központi elemévé kell válnia. A politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás egyedülálló lehetőséget kínált a környezeti minőség javításához, valamint a régi

tagországok által elkövetett hibák kikerüléséhez és egy következetes összeurópai környezeti stratégia kialakításához. [12] Az ISPA pontosan ezért volt kiváló Magyarország számára, hiszen nagy lépést jelentett az EU környezetvédelmi irányelveinek végrehajtásához létfontosságú szükségletek és beruházások azonosításában. Az ISPA nélkülözhetlenné vált a környezetvédelem területén, hiszen katalizátorként funkcionált fenntartható alternatívák kidolgozásához, amihez pénzügyi alapot és technikai támogatást is biztosított.

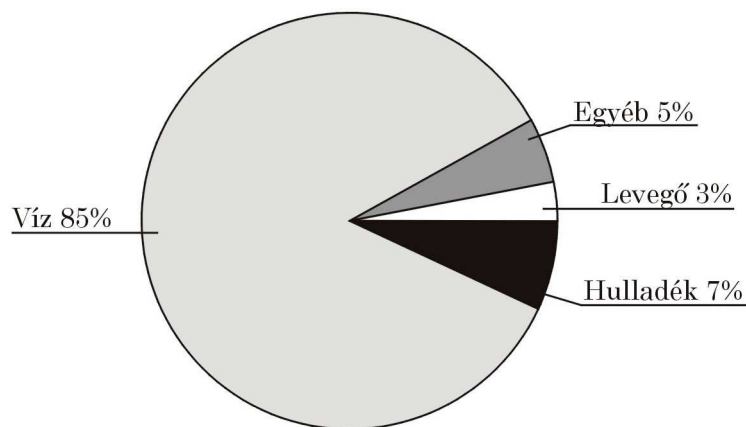
A Tanács 1999. június 21-i 1267/1999/EK rendelete alapján „*az ISPA a gazdasági és társadalmi kohézió területén, a környezetvédelmi és közlekedési irányvonalak tekintetében (...) gondoskodik a következő uniós felvételüket kérő országoknak az Európai Unióhoz történő csatlakozásának előkészítéséhez történő hozzájáruláshoz nyújtott támogatásról: Bulgária, Csehország, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Szlovénia, a továbbiakban ezekre mint »kedvezményezett országokra« hivatkozva. Az ISPA keretében a közösségi támogatás hozzájárul az egyes kedvezményezett országokkal kapcsolatban a csatlakozási társulásban megállapított célkitűzésekhez, valamint az azoknak megfelelő környezetvédelem és a közlekedési infrastruktúra-hálózatok javítására vonatkozó nemzeti programokhoz.*” [13] Ugyanezen rendelet meghatározza az ISPA program prioritásait három fő pontban. A közlekedési prioritás rendelkezik új szállítási infrastruktúra építéséről, valamint a meglévő felújításáról, ami lehetővé teszi a csatlakozó országok bekapcsolódását az Unió közlekedési hálózatába. A technikai segítségnyújtás, mint prioritás, az ISPA költségvetésének legkisebb eleme. Súlyja azonban nem elhanyagolható, hiszen kritikus szerepet tölt be a támogatott projektek minőségi garanciájában, menedzsmentjének összeállításában és a projektek várható hatásainak teljesülésében. Jelen esetben a legfontosabb prioritás a környezetvédelem. Szinte minden egyes csatlakozó országnak, főleg az előcsatlakozási periódusban, így Magyarországnak is nagy szüksége van a környezetvédelem területén külső segítségre. Az ISPA alap nélkül nagyon nehezen lehetett volna előrelépni a környezet megóvásában és minőségének javításában, az emberi egészség megőrzésében vagy a természeti erőforrások bölcs és racionális felhasználásában. Az ISPA program több helyen megerősítette, kiegészítette vagy módosította, de minden esetre felgyorsította az EU által kiemelten fontosnak tartott környezeti kulcskérdések, elvek átvételét. Ilyenek voltak például az elővigyázatosság-, és a megelőzés elve, a károsodások forráspontnál való kijavítása és a szennyező fizet elv. Az előcsatlakozási alapok, köztük az ISPA program, napjainkban pedig a strukturális és kohéziós alapok ezeken az elveken, direktívákon és irányelveken keresztül közvetlenül és közvetve befolyásolták és befolyásolni fogják a jövőben is a nemzetgazdaság környezeti ráfordításainak mértékét és felosztásának alapelveit.

Az ISPA keretében finanszírozott közösségi támogatás kiterjedt a projektekre, a projektek gyakorlatilag és pénzügyileg független szakaszaira, projektcsoportokra vagy projektrendszerekre. A projekt alapú finanszírozást azért fontos kiemelni, mert ebben teljesen eltér SAPARD-tól és a PHARE-től, hiszen azok még programfinanszírozásúak voltak. Ez azt jelenti, hogy az ISPA alapegységei a projektek, a pályázatok elfogadásáról projektenként születik döntés [15]. Az Európai Tanács berlini ülésén elfogadott költségvetésből a csatlakozás előtti időszakban évi 3,12 milliárd euró állt a tagjelölt országok, köztük Magyarország rendelkezésére. A legnagyobb támogatást ebből a PHARE program kapta (1,56 milliárd euró/év), ezt követte az ISPA részese-dése (1,04 milliárd euró/év), a legkevesebb a SAPARD programra jutott (520 milliárd euró/év). Összességében ez a 2000–2006 közötti időszakra 21,84 milliárd euró

támogatást jelentett. Nagyon fontos kiemelni, hogy a berlini csúcson az EU még csak 5+1 ország felvételével számolt, a 10 országra kiterjedő bővítés így hátrányosan érintette a csatlakozó országokat, hiszen ez mind GDP-t, mind lakosság arányát figyelembe véve rendkívül alacsony támogatási szintet jelentett [14]. A csatlakozási szerződések számának emelkedésével a keret idővel módosult. A Bizottság az ország lakosságának száma, az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számított GDP-je, valamint az adott ország területének nagysága alapján határozta meg az ISPA támogatás mértékét. Ennek értelmében a legtöbb támogatást Lengyelország kapta (30,0%-37,0%), Magyarország a negyedik lett a rangsorban (7,0%-10,0%), a sort pedig Szlovénia zárta (1,0%-2,0%) [1]. Ez évi 88 millió euró, körülbelül 25 milliárd forint kiegészítő forrást jelentett Magyarország számára az Európai Régiók Bizottság döntése értelmében, amit eredetileg egyenlő arányban kívántak megosztani a közlekedési hálózat fejlesztése és a környezetvédelmi célok támogatása között [19]. Ennek alapján Magyarország a 2000–2003. évi környezetvédelmi célokra rendelkezésre álló ISPA keretet 332,7 millió euró értékben kötötte le. Az eredeti elképzelések szerint a 2000-2006 közötti költségvetési periódusra 7,28 milliárd euróban (1999-es árakon) határozták meg az ISPA rendelkezésre álló összegének nagyságát. Ezt az összeget a hét évre egyenlő arányban osztották el, minden évben 1,04 milliárd eurót lehetett felhasználni [16].

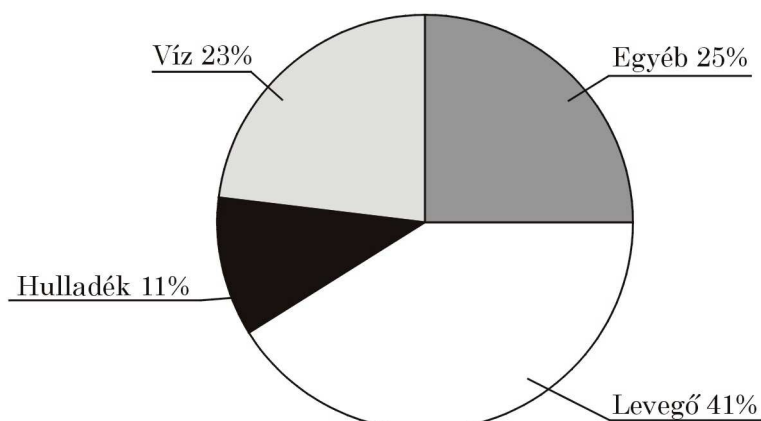
KÖRNYEZETVÉDELMI RÁFORDÍTÁSOK ÉS AZ ISPA PROGRAM

A rendszerváltást követő évtizedből nagyon kevés, de annál eltérőbb módszerekkel összegyűjtött adat áll rendelkezésünkre mind hazai, mind közép- és kelet-európai szinten a környezetvédelmi ráfordítások és beruházások tekintetében. Még az EU is csak megsaccolni tudta, hogy 1998-ban 80 milliárd eurót, azaz GDP-jének 1%-át költötte környezetvédelemre. Ebből a közigazgatási ágazat 50 milliárddal (GDP 0,6%-a), a maradék 30 milliárddal (0,4%) az ipar vette ki a részét. A környezetvédelmi kiadások 14%-a integrált beruházásokat, 23%-a közvetlen (*end of pipe*) beruházásokat, 63%-a pedig adminisztratív, bér és egyéb anyagi kiadásokat fedezett. Magyarország az 1990-es évek második felében GDP-jének 1,7 % körüli részét költötte környezetvédelemre.

1. ábra

A közigazgatási ágazat környezetvédelmi beruházása területenként, 1998-ban [1]

2. ábra

Az ipar környezetvédelmi beruházásai területenként, 1998-ban [1]

Az Eurostat 1997-ben tett közzé először magyarországi adatokat. Ezek alapján a ráfordítások nagyobbik része a közigazgatásból származott, megközelítőleg 92 millió eurót jelentett, ami 1998-ban már 219 millió euróra nőtt. A kisebbik részt az ipar adta. 1997-ben 60 millió euró, 1998-ban 81 millió euró, 1999-ben pedig 516 millió euró ráfordítást regisztráltak, melyeknek megközelítőleg harmada volt befektetés [5]. A pontos értékek meghatározását és a gazdasági ágakhoz való besorolást ezekben az években még nehezebbé tette a megindult privatizáció, ami a kiadási struktúra átalakulásához vezetett. Amihez azonban nem férhet kétség, hogy a közigazgatási ágazat ráfordításainak túlnyomó része a felszíni és felszín alatti vizekhez kapcsolódott, míg az ipari ráfordítások esetében a vízhez kapcsolódó befektetéseket jóval meghaladta a levegőtisztaság védelmére fordított pénzügyi eszközök mértéke.

Az ISPA programon belül 2000-ben kerültek elfogadásra az első projektek, így ebben az évben kezdődhetett meg az ISPA gyakorlati megvalósítása. Magyarország a többi csatlakozó országgal együtt benyújtotta nemzeti ISPA stratégiáját. Ez a stratégia szolgált iránymutatóként az ISPA projektek kiválasztásához és meghatározta azokat a követelményeket, amik az acquire dokumentumaival való megfelelést eredményezték. Az első évben az ISPA Menedzsment Bizottság az új kedvezményezett országok által benyújtottak közül 85 projektet hagyott jóvá, ezekből 75 projektet támogatott 997 milliárd euróval, a maradék 10-et pedig a 2001-es költségvetés terhére hagyta jóvá 1.39 milliárd eurós támogatási kerettel. A jóváhagyott projektek átlagosan 13 milliárd euró ISPA támogatást kaptak, ami 64%-os támogatási aránynak felel meg. A technikai támogatások számát is beleértve 2000-ben a projektek nagyjából egyenlő arányban kerültek elfogadásra a környezeti (39) és a szállítási (36) szektorokban. A környezeti szektor projektjeinek 64%-a szennyvízhálózat, megközelítőleg 10%-a víz- és szennyvízhálózat, valamint 6%-a vízhálózat bővítését szolgálta. Magyarország 43,8 milliárd euró közlekedési, 42,6 milliárd euró környezeti, 1,6 milliárd euró technikai segítségnyújtásra vonatkozó ISPA alapot, azaz megközelítőleg összesen 88 milliárd euró támogatást kötött le a 2000-es évre, ami az éves teljes ISPA támogatás 8,82%-a. A 15 db támogatásban részesített projekt közül 3 a közlekedési szektorhoz tartozott, a vasúthálózat minőségének javítását kezdeményezte. 5 projekt technikai segítségnyújtást finanszírozott, 7 pedig a környezeti szektorhoz tartozó beruházáshoz (3 szennyvíztisztítás, 4 szilárd hulladékkezelés) járult hozzá. A 2000-ben beadott 15 projektek összköltsége

megközelítőleg 526,5 millió euró, ebből az ISPA alap valamivel több mint 279 millió euró kifizetését vállalta át. 2001-ben még több, szám szerint 89 projektet hagyott jóvá az ISPA Menedzsment Bizottság, ebből 50 a környezetvédelemhez, 19 a közlekedés, 20 pedig technikai segítségnyújtáshoz kapcsolódott. A projektek összértéke eléri a 2983 millió eurót, amiből az ISPA alap megközelítőleg 1906 millió eurót vállalt át. Az év abszolút nyertesének Lengyelországot mondhatjuk, 54 elfogadott projektjükhöz 840 millió eurós támogatást kaptak, így több mint ötszörös sikert értek el Magyarországot elfogadott projektszámához képest. Magyarország 10 sikeres projektet tudhatott magának 2001-ben, 220,5 millió eurós összköltségvetéssel, 115,4 millió eurós ISPA támogatással. Ez az előző évhez viszonyítva csökkenést jelentett, így Magyarország a 2001-ben megítélt összes ISPA támogatás mindössze 6,1%-át kapta meg, ami elmarad a 7%-os minimum határtól. 4 projekt környezetvédelemhez (2 szennyvíztisztítás, 2 szilárd hulladékkezelés), 4 technikai segítségnyújtáshoz, 2 pedig a közlekedés fejlesztéséhez járult hozzá.

Az ISPA program elindulásával párhuzamosan már pontosabb adatok állnak rendelkezésünkre a környezeti ráfordításokkal kapcsolatban is. Az OECD és az Eurostat 2002-ben összesített felmérése azt mutatta, hogy az ezredfordulón még csak csatlakozásra váró 10 közép-kelet-európai ország GDP-jének 1,6%-át költötte átlagban környezetvédelemre, ami több, már tagország mutatójához képest magasnak tűnt. Ha azonban ezt az értéket GDP/fő-re vetítjük át, akkor már koránt sem kapunk ilyen kiemelkedő eredményt. 2000-ben például a csatlakozó országokban 37 eurót költöttek átlagban környezetvédelemre fejenként, addig például Angliában 243 eurót, Németországban 272 eurót [1]. Magyarország ezen felmérés alapján a csatlakozó országok közül az első helyen szerepelt, a GDP 2,2%-át költöttük környezetvédelemre. Ennek a legnagyobb részét (1%) az ipar adta, amit a szakosodott termelők követtek (0,7%) és a közigazgatás zárt (0,5%), más szóval az ISPA program megkezdése előtt még nem a közigazgatás volt a környezetvédelmi ráfordítások fő forrása. Ezek az értékek a csatlakozó országokhoz hasonlítva átlagos, átlag feletti értéket adnak, azonban ha itt is a GDP/fő számait nézzük, egyértelműen kimutatható egy közel 7-szeres lemaradás Nyugat Európához viszonyítva. Magyarország 2000-ben még egy összehasonlításban állt az élen a csatlakozni kívánó országok között. Egyedül Magyarországon volt a környezetszennyezés megelőzésére fordított ipari beruházások aránya magasabb (58,1%), mint a folyamatosan kibocsátott környezeti károk enyhítésére, azaz csővégi, közvetlen eljárásokra elkülönített befektetések aránya (41,9%). Ahhoz, hogy hazánk megőrizze vezető pozícióját, nagyon fontos lett volna ezt az arányt tartósan fenntartani, valamint legalább a csatlakozás időpontjáig a GDP 3%-ára növelni a környezetvédelmi ráfordításokat.

2002-ben 75 új projekt került fel az ISPA programon belül a nyertesek listájára 2294 millió euró összértékben, megközelítőleg 1485 millió eurós támogatottsággal. A 75 elfogadott projekt közül 46 tartozott a környezet, 19 a közlekedés és 10 a technikai segítségnyújtás területéhez. Magyarország hasonlóan a többi kedvezményezett országhoz kevesebb projektet adott be elbírálásra az EU felé, ezekből 5 környezeti és 1 közlekedési projekt kapott megfelelő elbírálást, így 6-tal megnőtt a Magyarországi projektek száma. Ezen projektek megvalósításához mindegy 287,2 millió euró szükségeltetett, amihez az ISPA 168,9 millió eurót adott. Ennek értelmében 11,4%-át sikerült megszerezni a 2002-ben rendelkezésre álló ISPA alapnak. A 2002-es év végére érzékelhetően megbomlott a környezeti és a közlekedési projektek közötti egyensúly. Észtország és Szlovénia kivételével a csatlakozó országok mindegyike több támogatást kért és kapott közlekedési projektjeik megvalósítására, mint a környezetiekre. Bulgária (66,32%) tért el leginkább a megcélzott 50-50%-os elképzéstől, a Magyarországra

érkező támogatások 58,35%-a került a közlekedési szektorhoz. Az első három év adatai alapján elmondható, hogy a támogatási arány a 10 kedvezményezett országot tekintve nem változott az elő évhez képest, hasonlóan 64%-ot mutat. 2002-ig bezárólag Románia kapta a legnagyobb támogatási arányt 74%-kal. Magyarország az átlag alatti 54,3%-kal számolhatott. A nyertes projektek megvalósítása mind a 10 ország számára nehézségekbe ütközött, amit az is egyértelműen bemutat, hogy az ISPA támogatások lehívása nehézkösen indult el 2002 év végéig. A legjobban eredményt Szlovénia (29,87%) és Litvánia (29,61%) érte el, Magyarország a középmezőnybe tartozva a megítélt ISPA támogatás 20,21%-át tudta csak lehívni. Az ISPA életciklusának egyik mérföldköve a 2003. év volt. Ennek egyik oka, hogy 2003. év végére jutott el az ISPA program az Agenda 2000-ben meghatározottak alapján félidejéhez, továbbá 2003. volt az utolsó év, amikor a csatlakozásuk előtt 8 ország, köztük Magyarország is új pályázatot adhatott be ISPA támogatás elnyerésére. A már támogatásban részesített projektek a csatlakozás dátumától automatikusan átkerültek a Kohéziós Alapba. 2003-ban ismét 75 projekt kapott ISPA támogatást, így az ISPA projektek száma elérte a 324-et Közép- és Kelet Európában. A 75-ből 60 beruházás volt érintett a környezetvédelmi infrastruktúra terén (főként az ivóvíz-, a szennyvíz- és a hulladék alágazatokban), és 15 beruházás a közlekedési infrastruktúra terén (vasúti és közúti projektek). E projektek közül a Bizottság 23 technikai segítségnyújtásra irányuló intézkedést hagyott jóvá a projektek előkészítése tekintetében, amelyből 17 környezetvédelmi projektek előkészítésére vonatkozott, 6 pedig közlekedési projektek előkészítésére [23]. A 2003. év végére az ISPA projektek összértéke megközelítette a 10,8 milliárd eurót, aminek 65%-át, azaz megközelítőleg 7 milliárd eurót az ISPA alap biztosította. Ez igen magas összeg, amit jól jelez, hogy a 7 évre eredetileg biztosított ISPA keret kevesebb mint 10%-a maradt a 2004–2006-os periódusra. Igaz, 2004 és 2006 között már csak Bulgária és Románia maradt az ISPA-kalapban.

1. táblázat

2000 és 2003 között elfogadott ISPA projektek (saját összegzés [23] alapján)

Szektor	Projektek száma	Teljes projekt költség	Teljes ISPA hozzájárulás	ISPA %-ban
		(10 ⁶ EUR)		
Környezetvédelem	211	5 175,0	3 371,3	47,9
Árvízvédelem	1	35,3	30,0	0,5
Közlekedés	102	5 566,5	3 620,7	51,5
Decentralizáció	10	8,1	8,1	0,1
Összesen	324	10 784,9	7 030,1	100

Magyarország 6 új projekt megvalósításához kapott ISPA támogatást 2003-ban. Három város (Kecskemét, Szombathely, Debrecen) szennyvízhálózatának bővítésére és az összegyűjtött szennyvizek kezelésének javítására kapott 86,3 millió eurós hozzájárulást a környezeti kalapból. A másik három projekt a technikai segítségnyújtás kategóriájába tartozott, melyek közül a 2003/HU/16/P/PA/011 számú, a Zagyva-Tarna vízgazdálkodási tervéhez kapcsolódó pályázat hazánk esetében elsőként és egyedülként 100%-os támogatásban részesült.

2. táblázat
2000 és 2003 között elfogadott magyarországi ISPA projektek (10⁶ euró)
(saját összegzés [23] alapján)

Szektor	Projektek száma	Teljes projektköltség	Teljes ISPA hozzájárulás	ISPA %-ban
		(10 ⁶ EUR)		
Környezetvédelem	25	558,4	332,6	50,7
Közlekedés	11	634,3	322,9	49,2
Decentralizáció	1	0,5	0,5	0,1
Összesen	37	1193,2	656,1	100,0

2003-ban véglegesen és sikeresen lezáródott Magyarország és 9 további kelet-közép-európai ország csatlakozási tárgyalása, ami ezen országok ISPA előcsatlakozási alpra vonatkozó jogosultságának végét is jelentette 2004. május elejével. Mint ahogy már a korábbiakban említésre kerül, az ISPA támogatás nem szűnt meg a csatlakozás dátumával, a nyertes pályázatok a Kohéziós Alapból kerültek, kerülnek támogatásra. Mivel az ISPA legfontosabb tartalmi elemei, eljárásai és stratégiája (projekt alapú megközelítés, segítségnyújtás magas aránya, a környezeti- és közlekedési szektorra fókuszálás, a tagállam egészének figyelembevétele, országonkénti elosztás, hasonló pályázati, értékelési és ellenőrzési rendszer) szorosan kapcsolódik és hasonlít a Kohéziós Alapéhoz, így az egyik pénzügyi alaptól a másikba való áttérés nem okozhatott és nem is okozott jelentősebb fennakadást. Az új tagállamok 2004 és 2006 között 21,7 milliárd eurós strukturális támogatásra váltak jogosulttá, melynek mintegy harmada tartozik a Kohéziós Alapba. Ez nagy előrelépést és bővülő keretet jelentett Magyarország számára is, hiszen az új tagállamok jóval nagyobb, 2,8 milliárd eurós évi uniós hozzájáruláshoz jutnak, azaz majdnem az ISPA alap négyeszereséhez. Ehhez azonban azt is hozzá kell tenni, hogy ennek a megemelt alapnak a nagy része a már nyertes ISPA projektek finanszírozását fedezte, fedezi.

A csatlakozás eredményeképpen tízről kettőre csökkent az ISPA kedvezményezett országainak száma, így az új, 2004-es ISPA pénzügyi segítségnyújtásban már csak Bulgária és Románia részesül. Ebben az évben a Bizottság 11 új ISPA intézkedést fogadott el, amely 9 beruházást érintett a környezetvédelem és 2 beruházást a közlekedés terén, beleértve egy technikai segítségnyújtási intézkedést. Az ISPA összes hozzájárulása abban az évben megközelítette a 452 millió eurót, ami a 775 millió euró összegű összes támogatható költséget tekintve átlagosan 58,3%-os támogatási arányt jelent. Az ISPA hozzájárulások mintegy 56,5%-át környezetvédelmi projekteknek ítélték, túlnyomórészt csatornázási és szennyvízkezelési projekteknek, továbbá egy kéntelenítő üzemnek [24].

Az Európai Tanács 2004. júniusi ülésén Horvátországot tagjelölt országnak minősítette, így 2005. január 1-től Horvátország is jogosulttá vált ISPA segítségnyújtásra. A 2005. évre a Bizottság 525,7 millió eurót különítettek el költségvetéséből az ISPA eszközre és 24 új ISPA intézkedést fogadott el. A 24-ből 11 beruházást érintett a környezetvédelem és 4 beruházást a közlekedési ágazat, beleértve 8 technikai segítségnyújtási projektet – egyet a környezetvédelmi ágazatban –, valamint egy horizontális technikai segítségnyújtási intézkedést. Az ISPA összes hozzájárulása ebben az évben megközelítette a 493 millió eurót, ami a 705 millió euró összegű összes támogatható projektköltséget tekintve átlagosan 70%-os támogatási arányt jelent. A kör-

nyezetvédelmi ágazatban az ISPA keretében túlnyomórészt csatornázási és szennyvízkezelési projekteket, továbbá két szilárdhulladék-projektet támogattak [25].

A magyar nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásai 2004-ben, az Európai Unióhoz való csatlakozás évében, 170 milliárd forintot tettek ki, ami mindössze 0,1%-kal növekedtek a 2003. évi adatokhoz viszonyítva. Ez az összeg az összes végrehajtott beruházás 4,1%-a. Ebben az évben a környezetvédelmi beruházások már 84%-a a keletkezett szennyezések közvetlen módon történő csökkentésére irányult, a beruházások mindössze 16%-a volt termelési folyamatba integrált beruházás. A gazdasági ágak közül a közigazgatás részesedése volt a legjelentősebb, beruházásaik – a 2003. évhez hasonlóan – az összes környezetvédelmi beruházás 44%-át képviselték, amiben igen jelentős szerepet kapott az ISPA támogatás. A közigazgatás beruházásainak legnagyobb részét, 58%-át a szennyvízkezelési beruházások tették ki. 2004-ben a nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak legnagyobb része, mintegy 37%-a szintén szennyvízkezelésre irányult, a beruházások 18%-át hajtották végre a levegőtisztaság védelme érdekében, a talaj és a felszín alatti vizek védelmét szolgáló beruházások pedig 16%-kal részesedtek. Hulladékkezelésre az összes környezetvédelmi beruházás 12%-át fordították, a táj- és természetvédelem területén a beruházások 11%-a valósult meg. A 2003. évhez képest legnagyobb mértékben a talaj és a felszín alatti vizek védelme, illetve a táj- és természetvédelem aránya növekedett; a levegőtisztaság védelmére, a szennyvízkezelésre, valamint a zaj és rezgés elleni védelemre irányuló beruházások értéke csökkent. 2004-ben az iparba sorolt gazdasági szervezetek környezetvédelmi beruházásai az előző évihez képest 29%-kal csökkentek, a 2002. évi adatokhoz viszonyítva 23%-kal növekedtek. A környezetvédelmi szolgáltatók 2004-ben környezetvédelmi tevékenységgel összefüggésben 15 437 főt, míg az adatgyűjtésbe bevont egyéb szervezetek 4170 főt foglalkoztattak. [2]

A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásai 2005-ben 17%-kal növekedtek – 202 milliárd forintot, az összes végrehajtott beruházás 4,6%-a – a 2004. évi adatokhoz viszonyítva. Ez részben annak is az eredménye, hogy 2005-ben már több ISPA projekt a befejezéséhez közeledett, ami a kifizetések és pénzhívások felgyorsulásához vezetett. Mind a közvetlen, mind az integrált beruházások volumene nőtt, a közvetlen beruházások 14%-kal, míg az integrált beruházások közel 30%-kal növekedtek. A környezetvédelmi beruházások 82%-a a keletkezett szennyezések közvetlen módon történő csökkentésére irányult, a beruházások 18%-a termelési folyamatba integrált beruházás volt. A gazdasági ágak közül – a megelőző évekhez hasonlóan – a közigazgatás részesedése volt a legjelentősebb, beruházásaik 2005-ben az összes környezetvédelmi beruházás 51%-át képviselték. 2005-ben a nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak legnagyobb része, mintegy 49%-a szennyvízkezelésre irányult, a beruházások 14%-át hajtották végre a levegőtisztaság védelme érdekében, a talaj és a felszín alatti vizek védelmét szolgáló beruházások ugyancsak 14%-kal részesedtek. Hulladékkezelésre az összes környezetvédelmi beruházás 11%-át fordították, a táj- és természetvédelem területén pedig a beruházások 5%-a valósult meg. 2004-hez képest legnagyobb mértékben a szennyvízkezelés aránya növekedett a beruházások célját tekintve; míg a táj- és természetvédelemre irányuló beruházások értéke számottevően csökkent. A közigazgatás beruházásainak legnagyobb részét, 70%-át a szennyvízkezelési beruházások tették ki. A környezetvédelmi beruházásokból a közigazgatáson kívül az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás (17%), a feldolgozóipar (15%), a szállítás, raktározás, posta és távközlés (10%), valamint a villamosenergia-, gáz-, gőz- és vízellátás (5%) ágakba sorolt gazdasági szervezetek részesedtek jelentősen. 2005-ben az iparba sorolt gazdasági szervezetek környezetvédelmi beruházásai

tovább csökkentek, az előző évhez képest 13%-kal. Ennek oka a közvetlen környezetvédelmi beruházások 19%-os csökkenése, hiszen az ipar integrált beruházásai 12%-kal növekedtek a 2004. évi adatokhoz képest. A környezetvédelmi szolgáltatók 2005-ben környezetvédelmi tevékenységgel összefüggésben 16 428 főt, míg az adatgyűjtésbe bevont egyéb szervezetek 5762 főt foglalkoztattak. [3]

A 2006-os év nem sok változást hozott az előző évhez viszonyítva, a nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak értéke és felosztása nagyban hasonlít az előző évi adatokhoz. Megfigyelhető azonban már egy minimális visszaesésre, de legjobb esetben is stagnálásra mutató folyamat, ami részben a nemzetgazdaság, részben az Európai Unióhoz kötődő gazdasági szálak felfokozódó változásából ered. Ennek egyik példája a strukturális és kohéziós alapokra való áttérés a vártnál lassabb megvalósulása, de fontos azt is kiemelni, hogy a negatív tendencia annak ellenére jelentkezik már, hogy 2006-ban hívta le a legtöbb pénz Magyarország az ISPA alapból. Sajnos a 2007-es adatok már jelentősen romlanak, az összes környezetvédelmi beruházás volumene közel 20%-kal csökkent egy év alatt. A közvetlen környezetvédelmi beruházások értéke 5%-kal nőtt, az integrált beruházásoké egyharmadára esett vissza. A környezetvédelmi beruházások csökkenésének hátterében a közigazgatásban végrehajtott beruházások tavalyi évinél alacsonyabb szintje áll. A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásai 2007-ben 171 milliárd Ft-ot tettek ki, ennek 88%-a közvetlen, 12%-a folyamatba integrált környezetvédelmi beruházás formájában valósult meg. A beruházások legnagyobb része, mintegy 47%-a továbbra is szennyvízkezelésre irányult. A beruházások 23%-át a levegőtisztaság védelme érdekében hajtották végre. Hulladékkezelésre az összes környezetvédelmi beruházás 12%-át fordították, a talaj és a felszín alatti vizek védelmét szolgáló beruházások 8%-kal, a táj és természetvédelmet szolgáló beruházások 6%-kal részesedtek. [4]

A gazdasági ágak közül – a megelőző évekhez hasonlóan – a közigazgatás részesedése volt a legjelentősebb: beruházásaik 2007-ben az összes környezetvédelmi beruházás 29%-át képviselték. A közigazgatás közvetlen környezetvédelmi beruházásainak legnagyobb részét, közel 60%-át a szennyvízkezelési beruházások tették ki, ami nem is csoda, hiszen ez volt a 7 ekkor még futó szennyvízkezeléshez kötődő ISPA projekt közül 6 számára a legfontosabb év. Az összes környezetvédelmi beruházásból a közigazgatáson kívül a feldolgozóipar (27%), a kereskedelem és javítás (19%), valamint az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás (12%) ágakba sorolt gazdasági szervezetek részesedtek jelentősen. 2007 végére pozitívumként mindenféle képen meg kell említeni, hogy a környezetvédelmi iparba tartozó gazdasági szervezetek által értékesített termékek és szolgáltatások nettó árbevétele elérte a 370 milliárd Ft-ot, ami mintegy 67%-os emelkedés 2004-hez képest. Ezt az árbevétel növekedést sajnos csak kis mértékkel követte a környezetvédelemmel összefüggő foglalkoztatottak számának gyarapodása, 2007-ben már 16 750-en dolgoztak környezetvédelmi szolgáltatóknál.

Magyarország környezetvédelmi ráfordításait vizsgálva több, a gazdasági szerkezet átalakulását, a környezetpolitika irányának és súlypontjának változását és az Európai Unióhoz fűződő kapcsolat és az abból adódó kötelezettségek és lehetőségek módosulását figyelhetjük meg az utóbbi évtizedben. A változásokra és a kihívásokra a különböző szektorok eltérően, de legalábbis eltérő gyorsasággal reagáltak. 1998-ban a közigazgatási ágazat 85%-át fordította vizes projektekre (szennyvízkezelés, vízbázisvédelem) a környezetvédelmi beruházásainak, emellett mindössze 7% jutott hulladék, 3% levegő és 5% egyéb projektek megvalósítására.

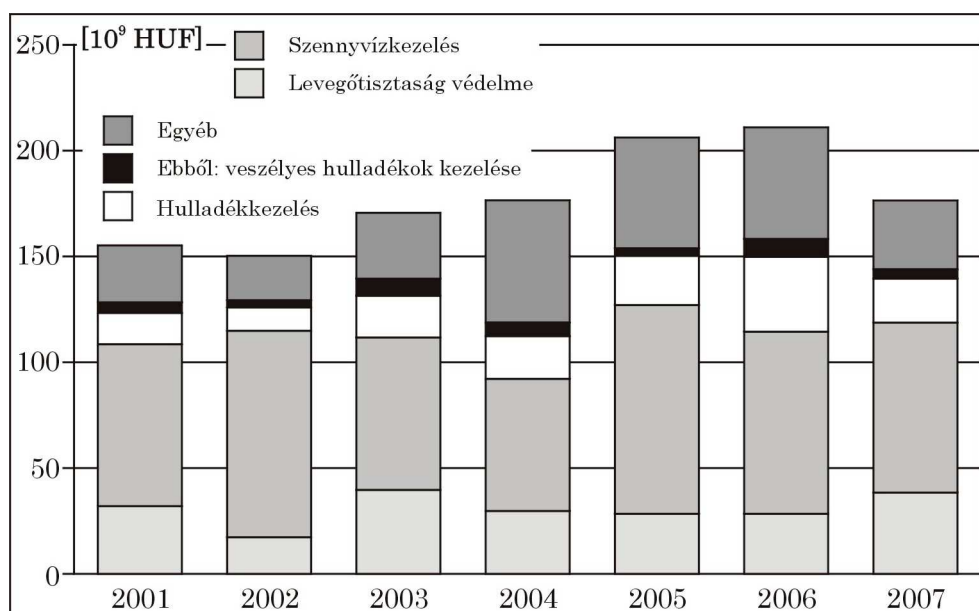
3. táblázat
 Környezetvédelmi beruházások, Magyarország (1997–2007) [2, 3, 4, 8]

Év	Közigazgatás (M EUR)	Ipar (M EUR)	Összesen (Mrd HUF)
1997	92*	60*	-
1998	219*	81*	-
1999	-	524	-
2000	-	527	-
2001	338	311	150,2
2002	456	351	146,7
2003	-	-	162,4
2004	-	522	170,1
2005	-	-	202,4
2006	-	-	202,2
2007	-	-	171,4

* Csak befektetés

Az ipari környezetvédelmi beruházások eloszlása ettől eltérő képet mutat, hiszen az ipar legnagyobb arányban (41%) a levegő védelmét támogatta, ezt követte a vízvédelem és szennyvízkezelés (23%), a hulladékprojektek támogatása (11%), 25% egyéb területeket érintett. Az EU 15-ök adataival összehasonlításban azt láthatjuk, hogy a rangsor azonos, főként az ipar estében, mindössze az arányok mások, amelyet a vizes projektek 20%-kal kisebb értéke eredményez. 2000-ben a közigazgatás ráfordításai teljesen megegyeznek az 1998-ban regisztrált értékekkel. Annyi különbség következtethető mindössze, hogy a hangsúly már nem az ivóvíz, hanem inkább a szennyvíz elvezetésére és tisztítására tevődött át, bár a legtöbb statisztika nem választja ketté e két területet. Az ipari ráfordítások esetében annyi változás történt az ezredfordulóra, hogy a levegőtisztaság védelme került abszolút többségbe, aránya elérte a 72%-ot, ami 31%-os növekedést jelentett. Ennek megfelelően a többi kategória aránya közel megfelelő volt. 2002-ig lényeges változás nem történt egyik ágazatban sem, de nagyon fontos kiemelni a közigazgatási ágazatban a vízvédelem, de főleg a szennyvízkezelésre fordított beruházások dominanciáját. Ez a folyamat sem véletlen, hiszen 2002-től érték el az előcsatlakozási alapokra épülő projektek a képzetbeli csúcspontjukat, ekkor indult el a legtöbb vízbázisvédelmet, a szennyvízhálózatok fejlesztését és a szennyvízkezelést támogató projekt hazánkban. Arról sem feledkezhettünk meg természetesen, hogy ezen a területen volt az egyik legnyilvánvalóbb lemaradásunk az EU által megkövetelt minőségi és mennyiségi kritériumoktól. 2004-ben, a csatlakozás évében a környezetvédelmi ráfordítások 80%-a az úgynevezett fő környezeti területekhez (levegőszennyezés megelőzése és kezelése, szennyvízkezelés, hulladékkezelés) lettek csoportosítva mind a 27 tagállamban. Magyarország azon kevés államok közé tartozik, ahol a nem fő környezetvédelmi területek (talajvédelem, felszíni és felszín alatti vizek védelme, biodiverzitás védelme,

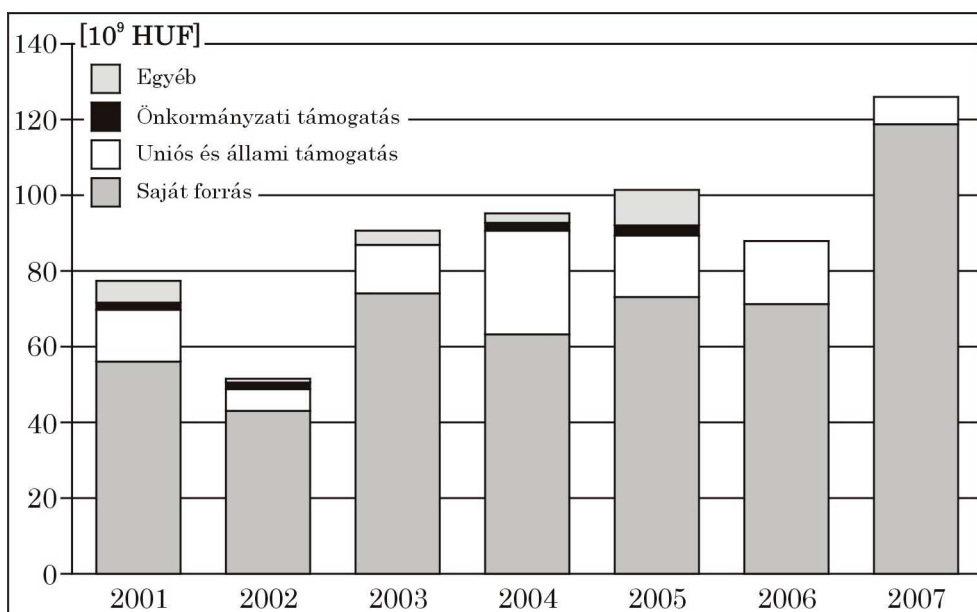
zajvédelem, K+F, stb.) aránya meghaladta a 20%-ot. A nemzetgazdaság egészét tekintve a fő környezeti területek közül 2004-ben hazánkban a hulladékgazdálkodás került az élre, amit a szennyvízkezelés és a levegőtisztaság védelme követett az Eurostat adatai alapján [8]. Ennek ellentmondó adatokat tett közzé a Központi Statisztikai Hivatal 2008 decemberében, a Statisztikai Tükör 2008/152. számában. Ennek értelmében a nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak legnagyobb része, mintegy 47%-a szennyvízkezelésre irányult. A beruházások 23%-át a levegőtisztaság védelme érdekében hajtották végre, hulladékkezelésre az összes környezetvédelmi beruházás 12%-át fordították. A nem fő környezeti területek közül a talaj és a felszín alatti vizek védelmét szolgáló beruházások 8%-kal, a táj- és természetvédelmet szolgáló beruházások 6%-kal részesedtek a beruházásokból. A legnagyobb mértékben a levegőtisztaság védelme érdekében végrehajtott környezetvédelmi beruházások részaránya növekedett az előző évekhez képest: az összes környezetvédelmi beruházást figyelembe véve 14%-ról 23%-ra.

3. ábra
Környezetvédelmi beruházások, környezetvédelmi területek szerint,
2001–2007 [4]

Az adatok és ábrák is jól mutatják, hogy a magyar nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak meghatározó része szennyvízkezelésre irányul, amitől sok esetben nem különíthető el az ivóvízhálózat bővítését vagy a felszíni és felszín alatti vizek védelmére fókuszáló projektek. Ennek eredménye ma már jól látszik mind több környezeti elem minőségének javulásában, mind számos statisztikai elemzésben. Amíg 2000-ben 530 millió m³ szennyvíz volt közcsatornán elvezetve, amiből 51 millió m³ nem került tisztításra, addig 2006-ban már közel 570 millió m³ szennyvíz került elvezetésre és kevesebb mint 35 millió m³ nem lett ebből tisztítva. A vezetékes ivóvízzel ellátott települések száma 2508-ról (2000) 2863-ra emelkedett 2008-ra,

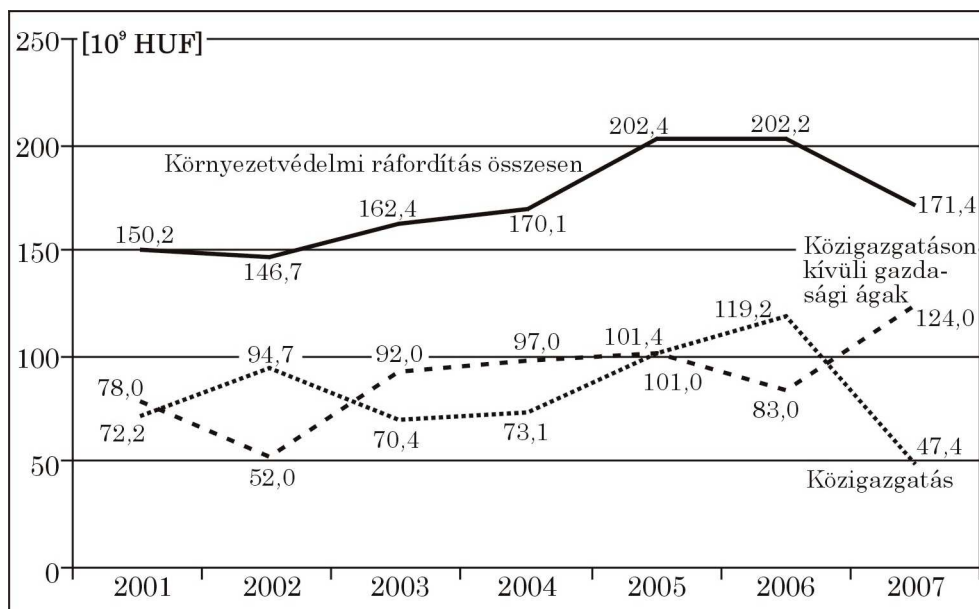
ugyanezen időtartamban a szennyvízcsatornával ellátott települések száma 854-ről 1607-re nőtt. A vízvezeték-hálózat hossza 3000 km-rel, a szennyvíz-csatornahálózat hossza pedig 16 000 km-rel, azaz 60%-kal bővült. Ezeknek az igen költséges beruházásoknak a megvalósulásához szükség volt az Európai Unió pénzügyi támogatására, iránymutatására. Egyértelmű, hogy az uniós projekt és program alapú támogatások – 2000 és 2007 között leginkább az előcsatlakozási alapok, köztük az ISPA program – alapján meghatározták a környezetvédelmi beruházások, környezetvédelmi ráfordítások arányát és megosztását a környezeti területek között.

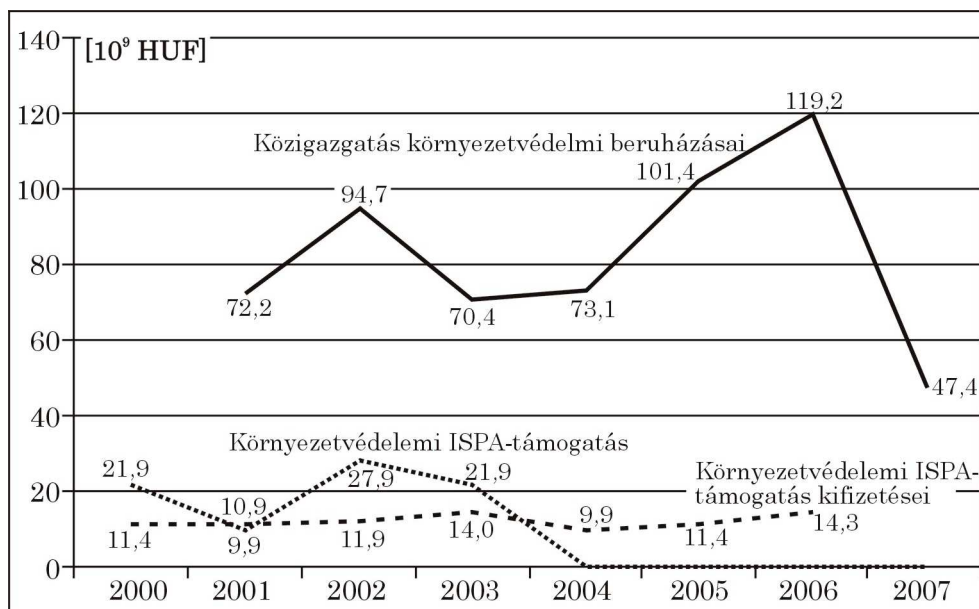
4. ábra

Környezetvédelmi beruházások finanszírozás szerint, a közigazgatáson kívüli gazdasági ágakban, folyó áron, 2001–2007 [4]

A közigazgatáson kívüli gazdasági ágakban a környezetvédelmi beruházások finanszírozásában, mint ahogy az már egy korábbi ábrán bemutatásra került, az európai uniós források jelentős szerepet (6–28%) kaptak 2001 óta. Bár pontos adatsor nem áll rendelkezésre ugyanezen időtartamban a közigazgatási ágazat beruházásainak forráseloszlásáról, az évenkénti elemzések arra utalnak, hogy az európai uniós támogatások itt legalább ugyanilyen jelentőséggel bírnak. Ezt az is alátámasztja, hogy az ISPA projektek 50-100%-os uniós támogatást kaptak, igaz nem minden beruházás kapott uniós forrást. Mivel Magyarországon nem változott jelentősen a környezetvédelmi ráfordítások mértéke a GDP-hez viszonyítva uniós csatlakozásunk óta, a közigazgatási beruházások java pedig azokra a területekre és ágazatokra összpontosít, amit az Európai Unió előcsatlakozási (ISPA), strukturális és kohéziós alapjai is forrásokkal támogatnak, így összegezhető, hogy szoros kapcsolat volt és még napjainkban is van az ISPA támogatások és a hazai környezetvédelmi ráfordítások között.

5. ábra
Magyarország környezetvédelmi beruházásai, 2001-2007
(saját összegzés [1 – 8] alapján)

6. ábra
Környezetvédelmi ISPA projektek aránya a közigazgatás környezetvédelmi beruházásaihoz, 2000-2003 (saját összegzés [1 – 8] alapján)

Az ISPA program közvetlen hatását a magyarországi környezetvédelmi beruházásokra a fenti ábrák tovább erősítik. 2000-ból nem áll rendelkezésre pontos adat, így a 2000. évi környezetvédelmi beruházások értéke 0 Ft-ban lett meghatározva. Ugyanígy, a 2004. évi érték is 0 Ft lett, hiszen az ISPA támogatás ebben az évben átalakult kohéziós forrássá. Ez a két érték így részben torzítja a grafikont. Ennek ellenére jól látható, hogy 2001 és 2002 között a közigazgatási környezetvédelmi beruházások értéke jelentősen növekedett, ami nem magyarázható a kormányzati (központi és települési) források drasztikus emelkedésével. Ez inkább köszönhető annak, hogy ekkora már lezárultak a környezetvédelemre vonatkozó fejezetek csatlakozási tárgyalásai és megindult egy stratégiai fejlesztés konkrét projektekkel, határidőkkel, intézményi bővítéssel és átalakítással. Ezt egészítette ki az ISPA projektek elindulása, ami tovább növelte az anyagi és személyi költségeket. Ezért magas ezekben az években az ISPA részaránya (30%) a környezeti beruházásokban. Az viszont nem lenne teljesen pontos és mérvadó, ha az ISPA támogatások éves értékeit kizárólag az adott években nyertes pályázatok ISPA támogatásainak összegéből (a 6. ábrán pontozott vonallal jelezve) vennénk. Ennél sokkal pontosabb összehasonlítást végezhetünk, ha az ISPA alapból ténylegesen kifizetésre kerülő projektenkénti részeségeket egyesítjük és ezeket vetjük össze a közigazgatás környezetvédelmi beruházásainak éves értékeivel. Ez a görbe (a 6. ábrán szaggatott vonallal jelölve) kevésbé fluktuáló képet ad, ami – mondhatjuk – a valós hozzáadott értékeket prezentálja. Az ISPA környezetvédelmi alap részesedése így a közigazgatás környezetvédelmi beruházásainak már csak 12-20%-át adja, ami több okból továbbra is jelentős. Jelentős, mert ezek olyan környezetvédelmi területeket, ágazatokat fednek le, amelyek munkaerő igényesek, ezáltal növelik a foglalkoztatást. Nagyon sok hazai vállalkozás kap megbízást a beruházásokhoz kapcsolódó termelő és szolgáltató feladatok elvégzésére. Jelentős azért is, mert az ISPA támogatás nélkül, kizárólag hazai (kormányzati, önkormányzati és lakossági) forrásokból 37 beruházásból mindössze 20 került volna kivitelezésre, a 24 környezetvédelmi beruházásból pedig csak 14. Valószínűleg a megvalósult és kivitelezés alatt álló projektek száma a valóságban még alacsonyabb lenne, mivel több beruházás kizárólag a magas uniós támogatási arány miatt valósulhatott meg, e nélkül sem a kormányzat, sem az önkormányzatok nem csoportosítottak volna ilyen jelentős forrásokat környezetvédelemre. Jelentős végül, de nem utolsó sorban azért is, mert a beruházások több milliós, milliárdos megtakarításokat érnek el, figyelemre méltó mértékben csökkentve a közvetlen környezetvédelmi beruházások szükségességét, valamint potenciális környezeti katasztrófák kialakulásának lehetőségét.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] European Commission - Eurostat, *Environmental protection expenditure in accession countries*, 2002.
- [2] KSH, *Környezetvédelmi ráfordítások és környezetvédelmi ipar 2004*, Bp., 2005.
- [3] KSH, *Környezetvédelmi ráfordítások és környezetvédelmi ipar 2005*, Bp., 2006.
- [4] KSH, *Környezetvédelmi ráfordítások és környezetvédelmi ipar*, Statisztikai Tükör, II. évfolyam 152. szám, Budapest, 2008. december 8.
- [5] ULF JOHANSON: *Environmental protection expenditure in Europe*, European Bizottság, 2001.

- [6] NANCY OLSSON: *Environmental Protection Expenditure in Europe by public sector and specialised producers 1995-2002*, Statistics in focus, Eurostat, 10/2005.
- [7] NANCY OLSSON: *Environmental Protection Expenditure by Industry in the European Union*, Statistics in focus, Eurostat, 9/2005.
- [8] UTE ROEWER: *Environmental Protection Expenditure by Industry in the European Union 1997-2004*, Statistics in focus, Eurostat, 93/2008.
- [9] OECD, *The Financial and Economic Crises and Water*, Istanbul, 2009. 03. 17., www.oecd.org
- [10] GÁL ERZSÉBET: *Környezetvédelmi projektek az Európai Unió előcsatlakozási programjában*, Felkészülés a Strukturális Alapok felhasználására, pp. 43-44, Oktatási Minisztérium – Tempus Közalapítvány, 2002.
- [11] European Commission, *Strengthening the Union and preparing the 2004 enlargement*, <http://ec.europa.eu/agenda2000>, 2009. március 25.
- [12] WWF European Policy Office, *Briefing Paper on ISPA*, Brussels, 2002
- [13] A Tanács 1999. június 21-i 1267/1999/EK rendelete a csatlakozásra felkészítő szerkezetátalakítási irányvonalak támogatási rendszere eszközrendszerének létrehozásáról, Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja, 1999.06.26, L 161. szám.
- [14] KENGYEL ÁKOS: *Az Európai Unió regionális politikája*, Felkészülés a Strukturális Alapok felhasználására, 6-9, Oktatási Minisztérium – Tempus Közalapítvány, 2002.
- [15] SZALÓKI FLÓRIÁN: *Az ISPA program bemutatása*, Felkészülés a Strukturális Alapok felhasználására, pp. 38-43, Oktatási Minisztérium – Tempus Közalapítvány, 2002.
- [16] Euportal – EU tanfolyamok, *Uniós támogatások*, <http://www.eutanfolyam.hu/index.php?sid=&m=18&l=6>, 2009. 03. 27.
- [17] Európai Bizottság, *ISPA Manual – Working Document*, 2002. április, 10. old.
- [18] Állami Számvevőszék, *Jelentés az ISPA támogatásból megvalósított környezetvédelmi programok ellenőrzéséről*, 2005, Budapest
- [19] Ma & Holnap, *Az ISPA támogatási rendszere*, Budapest, 2001. I. évfolyam 1. sz.
- [20] Community Support Framework 2004-2006, *Objective 1 of the Structural Funds*, Budapest, 2004. (51. old.)
- [21] Commission of the European Communities, *Annual Report of the Instrument for Structural Policy for Pre-Accession (ISPA) 2000*, [SEC(2001) 1726], Brussels, 2001. 10. 31 COM(2001) 616 final.
- [22] DG Regio, *The Mini ISPA Report 2000-2002*, 2003. 02. 25, draft.
- [23] DG Regio, *The Mini ISPA Report 2000-2003*, 2004. február.
- [24] Az Európai Közösségek Bizottsága, *Éves jelentés az előcsatlakozási strukturális politikák eszközéről (ISPA) 2004*, Brüsszel, 2005. 01. 12.
- [25] Az Európai Közösségek Bizottsága, *Éves jelentés az előcsatlakozási strukturális politikák eszközéről (ISPA) 2005*, Brüsszel, 2006. 10. 11.